

Гусева Влада Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної
підготовки факультету №1,
Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-8614-1573

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕЙДЕРСТВОМ

Основними «антирейдерськими» кримінальними правопорушеннями, які наразі криміналізовано законодавцем, є: 1) підроблення документів, які подаються для державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців (ст. 205-1 КК України); 2) протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України); 3) протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України). У юридичній літературі ці кримінальні правопорушення поки що не піддавалися ґрунтовному аналізу, що негативно позначається на практичній діяльності щодо їх розслідування. Постійні законодавчі новели також обумовлюють потребу у періодичному перегляді й оновленні методичних рекомендацій щодо розслідування цих кримінальних правопорушень.

Розробляючи групову криміналістичну методику розслідування однією з концептуальних основ її побудови є визначення її структури. Типовими елементами структури криміналістичних методик такого різновиду є: 1) криміналістична класифікація кримінальних правопорушень відповідної групи; 2) зміст і загальний аналіз елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень; 3) перспективи формування спеціальних криміналістичних методик щодо більш вузьких груп кримінальних правопорушень у межах злочинної діяльності, що розглядаються; 4) проблемні питання стадії відкриття кримінального провадження про відповідну категорію кримінальних правопорушень та обставини, що підлягають з'ясуванню; 5) проблемні питання проведення розслідування на відповідних етапах; 6) проблеми і загальні особливості планування, організації та науково-технічного забезпечення розслідування; 7) проблеми і загальні особливості взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування кримінальних правопорушень; 8) проблеми і загальні особливості використання спеціальних знань; 9) проблеми і загальні особливості криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень. З урахуванням специфіки кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством, пропонуємо визначити деякі з цих елементів.

Елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством, обумовлені механізмом їх учинення. Ми вважаємо, що основними з них є: 1) обстановка вчинення кримінального правопорушення (час і місце); 2) спосіб і засоби його вчинення; 3) сліди; 4) особа злочинця та особа потерпілого. Кожен з визначених елементів характеризується власне притаманними їм специфічними особливостями [1].

На початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством, важливим є аналіз матеріалів, у яких є відомості про вчинення протиправних дій рейдерського характеру, адже вони є підставою для відкриття кримінального провадження. Ними можуть бути: 1) заяви власників, керівників або інших представників суб'єкта господарювання про порушення їхніх прав, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності; 2) повідомлення державних реєстраторів або нотаріусів про надання на реєстрацію суб'єкта господарювання або задля реєстрації акту правочину підроблених документів або документів з ознаками підробки; 3) копії/оригінали підроблених документів, які були подані для проведення державної реєстрації суб'єкта господарювання або протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом учинення правочинів або повідомлення підприємств, установ, організацій, фізичних осіб про виявлення таких документів; 4) консультативні висновки спеціалістів, проведені за заявами фізичних осіб, про виявлення ознак підробки у наданих на дослідження документах; 5) пояснення/рапорти фахівців (державних реєстраторів; службових осіб та/чи власників юридичної особи; ревізорів, аудиторів, фахівців у сфері комп'ютерних технологій), які виявили факти підроблення документів, що подаються для реалізації дій, що мають рейдерський характер; 6) самостійне виявлення слідчим, прокурором ознак, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством.

На початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством, можуть складатися сприятливі та несприятливі слідчі ситуації. Найбільш сприятливою є слідча ситуація, за якої злочинний умисел, спрямований на вчинення кримінального правопорушення, що має рейдерський характер, ще не було доведено до кінця, однак на адресу власників і керівників суб'єкта господарювання висловлювалися погрози і наміри щодо протиправного заволодіння їхнім майном або вимоги щодо необхідності припинення ними господарської діяльності. За таких умов, особа потенційних рейдерів може бути відома або ж існуватимуть шляхи, за якими можна її встановити. Тактичними завданнями у такій слідчій ситуації є: 1) підтвердження наміру щодо здійснення рейдерських дій стосовно суб'єкта господарювання чи об'єктів його майнового комплексу шляхом процесуальної фіксації слідів кримінального правопорушення; 2) установлення осіб, причетних до скоєння дій, що мають рейдерський характер або ж причетні до підробки документів, необхідних для реєстрації суб'єкта господарювання чи надали їх, а також обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування; 3) вжиття заходів, спрямованих на недопущення протиправного захоплення майна підприємства, установи, організації, сільськогосподарських земель тощо.

Алгоритм першочергових дій, проведення яких має здійснюватися у таких слідчих ситуаціях, включає в себе такі: 1. Огляд місця події, яким може бути земельна ділянка або приміщення офісу чи виробництва суб'єкту господарювання. 2. Огляд комп'ютерних даних. 3. Допити власників і керівників суб'єкта господарювання, їхніх працівників. 4. Обшуки приміщень, у яких можуть зберігатися документи, які можуть засвідчувати факти готування до вчинення рейдерства або його

безпосереднього вчинення. 5. За умов вилучення документів, що містять ознаки підробки, слід відібрати необхідні зразки для експертизи (наприклад, зразки почерку), призначити відповідні судові експертизи.

Менш сприятливою слідчою ситуацією є та, за якої відбулося протиправне захоплення підприємства, сільськогосподарської землі, порушено права їхніх законних власників, відома особа, яка протиправно набула права власності на об'єкти єдиного майнового комплексу суб'єкта господарювання. Слідчими версіями в цій ситуації можуть бути такі: 1) кримінальне правопорушення вчинено особою, яка набула право власності на відповідний об'єкт; 2) до вчинення кримінального правопорушення причетні інші особи, власник або новий керівник підприємства виконує виключно адміністративні функції і не причетний до вчинення протиправних рейдерських дій. Основними завданнями є: встановлення джерел криміналістично значимої інформації, що підтверджують наявність обставин, які підлягають встановленню, підтвердження кримінального характеру дій особи тощо.

Типовою слід вважати також слідчу ситуацію за якої відбулося вчинення рейдерства організованою групою. Тактичними завданнями у цій ситуації є такі: 1) встановити причетних до вчинення кримінального правопорушення осіб; 2) шляхом проведення комплексу процесуальних дій підтвердити наявність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, а особливо – наявність складу кримінального правопорушення у діях кожного з учасників організованої групи [3].

Досить важливим у структурі окремої криміналістичної методики розслідування є формування рекомендацій щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) і процесуальних дій, а також використання спеціальних знань. Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з рейдерством, типовим є проведення огляду місця події, предметів, зокрема документів, і комп'ютерних даних, тимчасового доступу до документів, обшуків і допитів. Щодо судових експертиз, то типовим під час розслідування є призначення судово-технічної експертизи документів, почеркознавчої, портретної, експертизи відео-, звукозапису, будівельно-технічної експертизи, економічної, товарознавчої, трасологічної експертиз.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з рейдерством відрізняються високим рівнем суспільної небезпеки, адже вони посягають на звичний порядок здійснення господарської діяльності, яка в структурі української економіки посягає одне з найголовніших місць. Війна та введення правового режиму воєнного стану і так негативно позначилися на особливостях здійснення бізнесу, саме тому правоохоронні органи мають поставити в якості пріоритетного завдання протидію їм. Реалізація такого завдання передбачає розробку відповідних рекомендацій, саме тому розглянута проблематика є актуальною для здійснення подальших ґрунтовних досліджень.

Список використаних джерел

1. Гусева В. О. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, елементи їх криміналістичних характеристик. *Вісник*

Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2022. № 3 (99). С. 242-252.

2. Кікінчук В. В., Гусева В. О. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство): наук.-метод. реком. МВС України, Харків. ХНУВС, 2020. 58 с.

3. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство) / [М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець, С.З. Довгунь та ін.]. Дніпро: Видавництво, 2021. 72 с.